

Dames en heren,

Het is voorbij half vier, u heeft al een aardig programma achter de rug.

Ik mag namens het NIVRA de aftrap van het plenaire slot van deze dag verrichten.

Ik realiseer me dat dat een zware taak is, want de verleiding is voor u wellicht groot om, in afwachting van onze keynote speaker de heer Wellink, even uw aandacht te laten verslappen. Niet voor niets adverteert een soepfabrikant met de slogan '4 uur, cup-a-soup', ter bestrijding van de middagdip.

Ach, denkt u wellicht, het NIVRA ken ik al genoeg, ik lees de nieuwsbrief en ze hebben het nu toch druk met die fusie met de NOvAA.

Begrijpelijk, maar ik wil u toch graag vragen bij de les te blijven. Want ik wil u graag bijpraten over ons project Kennis Delen

In april 2008, bij de opening van het nieuwe huis van het NIVRA in Amsterdam werd door Koningin Beatrix een plaquette onthuld, die inmiddels in de centrale hal van het NIVRA te vinden is.

Op die plaquette staat een dichtregel van één van Neerlands bekendste dichters, Lucebert. Die regel luidt:

"want verantwoording vraagt zeer zuivere vragen".

Een versregel die uiteraard bewust is gekozen omdat deze zo prachtig aansluit bij de rol die de accountant moet vervullen.

Een rol die staat voor het toevoegen van zekerheid aan verantwoordingen.

Een rol die vraagt om integriteit en zuiverheid en ook om het stellen van de juiste vragen.

Te midden van een wereldeconomie, die vol is van risico's en die complexer is dan ooit, is er grote behoefte aan vertrouwen, en aan accountants die met veel kennis en ervaring een oordeel vellen of een advies geven. Accountants ook met een sterke signaalfunctie, die tijdig een vinger op de zere plek kunnen leggen.

Op diezelfde dag in april vorig jaar heb ik voor de eerste keer over Kennis Delen gesproken. Toen heb ik er het volgende over gezegd:

“Individueel is de accountant beperkt in zijn mogelijkheden signalen af te geven. Maar collectief kunnen beroepsgenoten wel degelijk hun stem laten horen.

Door het delen van ervaringen kunnen risico's in het maatschappelijk systeem eerder worden getraceerd en gesignaleerd. Het NIVRA wil die collectieve rol meer gestalte geven.”

Dat gestalte geven aan die collectieve rol, dat is een stevig project geworden. Kennis Delen. Het klinkt als een vanzelfsprekendheid dat accountants dat doen, maar het is een thema dat in onze beroepsgroep nog in de kinderschoenen staat. Dat heeft alles te maken met de diverse functies die accountants bekleden, waarin geheimhouding en vertrouwelijkheid een belangrijke rol spelen.

Maar die geheimhouding hoeft geen beletsel te zijn om kennis over risico's of andere ontwikkelingen op anonieme basis met elkaar te delen. Natuurlijk denken we dan aan thema's die voortvloeien uit de accountantscontrole: hoe zit het met de kwaliteit van de financiële functie? Het gaat ons uiteraard primair om risico's die te maken hebben met financieel bestuur en beheer. Maar in ons werk signaleren we veel meer. Sommigen spreken in dit verband graag over 'bijvangst' van de accountantscontrole. Vissers zijn niet altijd blij met bijvangst, maar ik denk dat dat voor ons anders ligt.

Het NIVRA heeft sinds de aankondiging vorig jaar de eerste stappen gezet om kennis te kunnen delen.

Ik presenteer u daarvan vanmiddag de eerste resultaten.

Tegelijk is het goed om uw verwachtingen nog wat te temperen, hoezeer gewaardeerde collega's als Marcel Pheijffer ook hebben aangegeven dat ze vandaag groot nieuws verwachten.

Kennis delen zit nog niet in onze genen.

Bij onze opleiding en in de praktijk wordt terecht steeds het belang van het zorgvuldig omgaan met vertrouwelijke informatie benadrukt. Ons vak zal met vallen en opstaan moeten leren hoe dit initiatief, dat past in een tijd van transparantie, kan uitgroeien tot een vanzelfsprekendheid. Een initiatief van een beroepsgroep die met gezag regelmatig

signalen afgeeft en daarmee een grotere toegevoegde waarde kan leveren aan de maatschappij.

Het goede nieuws is dat de pilot die we in de afgelopen maanden hebben uitgevoerd laat zien dat er volop kansen liggen om de specifieke expertise van accountants beter te ontsluiten voor het maatschappelijk verkeer.

En nog beter nieuws is dat door onze leden en door dat maatschappelijk verkeer zeer enthousiast gereageerd is op ons initiatief.

Ik zei het al: de collectieve signaleringsfunctie van de accountant is tot nu toe onderontwikkeld. Ook in de nasleep van de kredietcrisis kwam dat nadrukkelijk aan de orde.

Hier en daar is geopperd dat onze beroepsgroep eerder aan de bel hadden kunnen trekken over de risico's van de financiële sector als geheel.

In Nederland kwam er onder andere kritiek bij monde van AFM-voorzitter Hans Hoogervorst, die zich afvroeg of accountants zich bij de controle van financiële instellingen niet meer moeten concentreren op het grote geheel in plaats van op technische details. En hadden ze niet beter moeten communiceren met toezichthouders als De Nederlandsche Bank?

Ik kan hier natuurlijk betogen dat wij als accountants, al lang voordat anderen de kredietcrisis zagen aankomen, krachtige signalen hebben afgegeven.

We zijn vanmorgen immers niet voor niets begonnen met Jules Muis, die tijdens de Accountantsdag in 2004 al een stevig betoog hield over de grote risico's die verbonden zijn aan complexe financiële producten. Dat was ook voor een volle zaal, net zoals nu.

In juni 2005 organiseerde het NIVRA als vervolg daarop bovendien een rondetafelbijeenkomst met als titel 'Praten over derivaten', onder leiding van Jaap Koelewijn, nu hoogleraar finance aan Nyenrode. En ook toen ging het specifiek over de risico's rondom waardering en controle van financiële producten.

Je mag dus zeggen dat we als beroepsgroep in een vroeg stadium waarschuwingen hebben afgegeven. En ook De Nederlandsche Bank heeft al lang voor de kredietcrisis via

circulaires aandacht gevraagd voor bepaalde risico's. Maar zulke signalen zijn niet of in ieder geval niet voldoende opgepikt.

De kredietcrisis kwam als een storm over ons heen. En in het kielzog daarvan natuurlijk de kritiek.

We hebben gereageerd op die kritiek. Bijvoorbeeld bij de invulling van het project Kennis Delen, waarover ik u zo dadelijk meer zal vertellen. Maar bijvoorbeeld ook door het initiatief te nemen voor een verdieping van het tripartiete overleg bij financiële instellingen met De Nederlandsche Bank. Ik neem aan dat de heer Wellink na mij daar ook nog wel iets over zal zeggen.

Nog voordat die kritiek zich manifesteerde was het NIVRA al begonnen met het project Kennis Delen. Centraal doel van dit project is om de latente risico's per bedrijfstak te inventariseren en die vervolgens te signaleren bij branchepartijen, toezichthouders of de wetgever.

Het is een project dat recht doet aan de pluriformiteit van het NIVRA. Niet alleen de expertise van de controlerende accountant wordt hierin betrokken, maar ook die van onze circa 6000 accountants in business die op vele plaatsen in het bedrijfsleven of in de publieke sector actief zijn en daardoor een cruciale bijdrage kunnen leveren aan het slagen van dit project.

En ook de NOvAA heeft in dit project veel meerwaarde te bieden: 6000 leden met grote kennis van risico's die spelen binnen het midden- en kleinbedrijf.

Nadat was geconcludeerd dat er voor Kennis Delen in eigen kring en bij externe stakeholders voldoende basis was, vond de feitelijke aftrap van het project plaats in de zomer van dit jaar.

Dat geschiedde door een enquête aan alle leden te versturen, met vragen over de risico's die zij zien bij ondernemingen waarin of waarvoor zij actief zijn.

Die online enquête werd volledig ingevuld door bijna 600 respondenten. 42 procent daarvan is werkzaam als accountant in business, 40 procent als openbaar accountant, 16 procent in de internal audit van een organisatie. Twee procent is niet (meer) werkzaam. De samenstelling van de groep respondenten duidt erop dat deze enquête een hoog kwaliteitsniveau heeft.

Ook is duidelijk dat het veelal gaat om respondenten van grotere organisaties: bijna de helft is werkzaam bij een organisatie van meer dan 500 medewerkers, nog eens 28 procent bij een organisatie die een omvang heeft van 21 – 500 medewerkers.

De door de respondenten genoemde belangrijke risico's weerspiegelen voor een deel de tijdgeest. Op nummer 1 en 2 staan respectievelijk de prijsontwikkeling in de markt en de liquiditeit, genoemd door respectievelijk 32 en 31 procent. Dit zijn thema's die juist in deze economische crisis sterk spelen.

Er bestaan wel grote verschillen per sector. Zo scoren deze risico's in de sector vervoer, logistiek en opslag maar liefst 68 en 50 procent, terwijl prijsontwikkeling in de bankensector maar door 4 procent als een belangrijk risico wordt gezien.

Het derde algemeen onderkende risico is 'onvoldoende capaciteit/kwaliteit personeel'. Dit wordt door 27 procent van de respondenten genoemd als belangrijk risico, op de voet gevolgd door overregulering (26 procent) en bedrijfscultuur/kritisch vermogen (25 procent).

Opmerkelijk is dat slechts 7 procent meent dat er risico's schuilen in de kwaliteit van het externe toezicht en in deregulering wordt al helemaal geen risico gezien.

Aan de respondenten is ook gevraagd of zij de reactie van verantwoordelijke bestuurders en commissarissen op de geschetste risico's afdoende vinden. Als het gaat om de risico's ten aanzien van de integriteit van bestuur en management is die reactie volgens de meerderheid van de respondenten onvoldoende. Dit lijkt mij een belangwekkende constatering vanuit onze beroepsgroep die om nadere verdieping vraagt.

Ten aanzien van de twee belangrijkste risico's – prijsontwikkelingen in de markt en liquiditeit - meent men wel dat de respons adequaat is.

Blijkbaar zijn bestuurders en commissarissen in de optiek van accountants voldoende doordrongen van de ernst van de economische situatie. Maar ze mogen kritischer kijken naar zichzelf.

De antwoorden op de enquête zijn vervolgens uitgesplitst naar de sector waarin de betreffende accountant werkzaam is of waarin die het beste bekend is.

Alleen van de sectoren waarbij sprake was van meer dan veertig respondenten is een korte analyse uitgevoerd, om inzicht te krijgen in de meest in het oog springende resultaten. Dat is grafisch samengevat op een manier zoals u nu achter mij ziet.

Het mag duidelijk zijn dat de belangrijkste risico's zich telkens bevinden in de rechter bovenhoek, die niet voor niets steeds roder gekleurd wordt.

De enquête was voor alles een kapstok, een vertrekpunt om verder te kunnen gaan. Belangrijker nog dan de uitkomsten van die enquête is de verdieping en interpretatie ervan door specialisten: dat was fase 2 van onze pilot.

Dit najaar hebben wij als vervolg eerst een aantal bijeenkomsten met sectorspecialisten georganiseerd, waarin over de resultaten van de enquête is gesproken. Voor de duidelijkheid: dat zijn onze eigen leden, accountants met specifieke sectorexpertise. Het doel van die bijeenkomsten was om meer inzicht te krijgen in de risico's en problemen van bepaalde sectoren.

Deze kennis werd vervolgens in breder verband gedeeld tijdens stakeholdermeetings. Debatbijeenkomsten met bestuurders van ondernemingen, toezichthouders en, voor zover relevant, wetgevers.

Vooraf was de verwachting dat door die externe stakeholders maar moeizaam hieraan zou worden meegewerkt. Ik kan u echter gelukkig melden dat er ook daar een grote bereidheid bleek om kennis met anderen te delen.

We beoogden geen vaktechnische discussies tijdens de bijeenkomsten. Het accent lag op maatschappelijke en bedrijfsmatige ontwikkelingen, die als belangrijke aanjagers van risico's werden gezien.

Omdat we het nog steeds hebben over een pilot zijn we begonnen met bijeenkomsten die specifiek zijn gericht op drie sectoren: verzekeringen, woningcorporaties en onderwijs. Van die gehouden sessies zijn uiteraard verslagen gemaakt, die ook weer gedeeld zijn met de betrokken experts en stakeholders. Wat mij betreft is dat een praktische manier van kennis delen.

Ik zal hier niet alle resultaten uit de drie sessies met u gaan doornemen. Via de NIVRA-website zult u hierover binnenkort meer informatie kunnen vinden.

Ik pak er per sector even één risico uit.

De experts en stakeholders in de verzekeringsector waren het er over eens dat risicomanagement nog te fragmentarisch en onsamenhangend wordt ingevuld.

Onderlinge verbanden zijn te weinig helder. Afwegingen tussen risicocategorieën kunnen niet goed worden uitgevoerd.

Bij woningcorporaties werd gewezen op risico's die voortvloeien uit een gebrekkige corporate governance. Die corporate governance heeft bij veel woningcorporaties vooral het karakter van een technische exercitie, er is nog onvoldoende aandacht voor de juiste mindset. Dit speelt vooral aan de voorkant bij beslissingen over projectontwikkeling. Governance is meer dan alleen de naleving van een gedragscode.

Een belangrijk risico bij het onderwijs was de gebrekkige kwaliteit van de financiële functie, met name bij kleinere instellingen. Er bestaat een gebrek aan financiële competenties, waardoor teveel op administratiekantoren wordt gesteund. Bedrijfsvoering wordt ten onrechte gezien als een onaangename onderbreking van de echte taken.

Nogmaals: het zijn drie constateringën uit een waaier van zaken die tijdens de gespreksrondes zijn besproken. De rapportage daarvan is een goede start en legt in ieder geval voor deze drie sectoren de vinger op een aantal risico's die aandacht behoeven.

Hoe nu verder? Een pilot is maar een pilot, inclusief de voorbehouden die daarbij horen. Met de gehouden sessies en de gekozen sectoren zijn we er nog lang niet. We beginnen op korte termijn met een evaluatie van het gevolgde proces. Is dit de manier waarop we risico's boven tafel willen krijgen? Hoe gaan we verder in andere sectoren? Behoeft de gekozen methodiek daarvoor aanpassing?

Zeker is nu al dat we door willen gaan met de verzameling van informatie via enquêtes onder onze leden en de verdieping door kwalitatieve gesprekken. Nog breder en dieper dan deze pilot is geweest. We bekijken een aantal sectoren per jaar en brengen zo de risico's geleidelijk structureel in beeld. En daarbij kijken we zeker ook naar technologische oplossingen. Ik weet dat er enkele experts op dat terrein vandaag in de zaal zitten en we weten ze zeker te vinden.

Belangrijker nog dan dat is de vraag hoe wij de informatie over gesignaleerde risico's in de toekomst kunnen trechteren en vervolgens uitwisselen tussen leden die daar behoefte aan hebben.

Dat vraagt om verdere invulling van een netwerk van contactpersonen. Om meer input vanuit het branchegericht overleg binnen accountantsorganisaties.

Om meer informatie zoals die dagelijks wordt gesignaleerd in het overleg tussen accountant en bestuurders. Opgetekend in al die management letters, maar niet beschikbaar voor collega's werkzaam in dezelfde sector. Daar moeten we nog grote stappen voor zetten, om die informatie gestructureerd in beeld te krijgen. In anonieme vorm uiteraard en met respectering van de relevante regels inzake geheimhouding.

Met genoegen kan ik een belangrijke nieuwe stap aan u melden: de instelling van een Signaleringsraad, onder voorzitterschap van Frans van der Wel, bij velen van u welbekend. Die raad krijgt als belangrijkste taak om de informatie die vanuit dit project wordt samengebracht te beoordelen op de noodzaak om tijdig signalen af te geven. Signalen met gezag, die niet mogen worden veronachtzaamd.

Ik wens de leden van deze nieuwe raad graag veel wijsheid toe.

Natuurlijk gaan we, zoals ik reeds aangaf, ook op de ingeslagen weg door als het gaat om het bevragen van onze leden via enquêtes. Ook binnen de beoogde nieuwe beroepsorganisatie, samen met de NOvAA.

Met die enquêtes kunnen we immers een beeld over meerdere jaren verkrijgen, met hopelijk de daarbij behorende verschuivingen.

We zullen, om weer met Lucebert te spreken, zeer zuivere vragen moeten stellen en zuivere antwoorden moeten krijgen. Uiteindelijk moeten al die antwoorden onze collectieve kennis naar een hoger niveau tillen.

Het gaat misschien te ver om, indachtig het thema van vandaag, te streven naar een alziend oog van de accountant. Maar we moeten een eind verder kunnen komen.

Het begin is dit jaar gemaakt en de komende jaren kunnen gaandeweg verdere stappen worden gezet. Elke mars begint met een eerste stap, ook deze.

Bij de start van dit project is ook gekeken naar de wijze waarop binnen andere sectoren kennis wordt gedeeld. Eén van de manieren waarop wij als NIVRA dat al enkele jaren doen is de verschijning van het jaarlijkse rapport Trends in accountancy. Dat valt altijd

samen met de Accountantsdag. Ook dit jaar is dat het geval. En in de editie van dit jaar is heel veel te lezen over risicobeheersing en het project Kennis Delen.

U vindt er interviews met betrokkenen en ook de nodige grafieken die u hier achter mij voorbij hebt zien komen.

Alle leden krijgen deze uitgave binnen een paar dagen samen met ons maandblad in de brievenbus. Ook dat is Kennis Delen.

Ik besluit graag met de overhandiging van het eerste exemplaar van dat jaarlijkse trendboek aan onze volgende spreker, de heer Wellink, president van De Nederlandsche Bank.

Meneer Wellink, mag ik u het eerste exemplaar overhandigen?

Dan geef ik u hierbij ook graag het woord.

(2800 woorden = ca. 25-30 minuten)